

VĂN HOÁ - LỊCH SỬ**CUỘC TRUNG CẦU DÂN Ý Ở VENEZUELA****TS. Thái Văn Long***Viện Quan hệ Quốc tế**Học viện Chính trị Quốc gia Hồ Chí Minh*

Cuộc trưng cầu dân ý về uy tín của Tổng thống Venezuela - Hugo Chavez ngày 15/8/2004 là cuộc trưng cầu dân ý bất nhiệm Tổng thống đầu tiên trong lịch sử đất nước Nam Mỹ này. Nó được xem là một giải pháp nhằm chấm dứt những xung đột, bất ổn suốt gần 2 năm qua trên chính trường Venezuela giữa các lực lượng đối lập với Tổng thống Hugo Chavez, người đã phát động cuộc cách mạng mang tên người anh hùng Boliva - một cuộc cách mạng mang lại công bằng hơn cho tầng lớp dân nghèo, và chiến thắng đã thuộc về nhà lãnh đạo được xem là "anh hùng của những người nghèo". Chiến thắng rực rỡ trong cuộc trưng cầu dân ý đã giúp ông Chavez trụ vững trên cương vị người đứng đầu Venezuela thêm 2 năm nữa, và tác động lớn đến giá dầu quốc tế và tình hình chính trị không chỉ ở Venezuela mà cả khu vực Mỹ Latinh... Nhưng cuộc chiến giữa Tổng thống và phe đối lập dường như vẫn chưa có hồi kết vì giữa hai phe còn nhiều bất đồng mang tính đối kháng và đặc biệt là họ có chủ trương phát triển xã hội khác hẳn nhau.

- Kết quả thu được.

Người dân Venezuela vốn bị chia rẽ lâu nay bởi cuộc đối đầu giữa một

Tổng thống theo đường lối cải cách, muốn chia đều nguồn lợi dầu mỏ cho 25 triệu dân với một bên là phe đối lập thuộc tầng lớp trung lưu giàu có. Trước cuộc trưng cầu dân ý này, người dân Venezuela đều muốn tự tay bỏ lá phiếu quyết định của mình. Lá phiếu của họ không chỉ quyết định vận mệnh chính trị của một vị Tổng thống, mà còn quyết định đường lối phát triển của một đất nước trong tương lai. Những hàng dài người chờ đợi kiên nhẫn trước 8.400 điểm bỏ phiếu từ sáng sớm đến tận đêm khuya đã thể hiện nguyện vọng chính trị của người dân. 58% của 94% lượng phiếu được kiểm đã bỏ phiếu cho Tổng thống Hugo Chavez, người đã giành hàng triệu đô la tiền lợi tức từ dầu mỏ chỉ cho các chương trình phúc lợi xã hội vì người nghèo, mà từ nhiều thập kỷ nay họ chưa được hưởng. Còn phe đối lập đã đánh mất cơ hội mang tính quyết định nhằm thực hiện âm mưu lật đổ vị Tổng thống hợp hiến Hugo Chavez - người bị họ buộc tội là tiến hành một cuộc cải cách nguy hiểm đe dọa tới sự phát triển của ngành dầu mỏ, "xương sống kinh tế" của đất nước này.

- Lịch sử của vấn đề.

Cuộc trưng cầu dân ý ngày 15/8 vừa qua được bắt nguồn từ sự đối

đầu không khoan nhượng giữa ông Chavez và phe đối lập sau 6 năm cầm quyền. Chúng ta cùng nhìn lại quá trình cầm quyền của ông Chavez. Với các chính sách chống tham nhũng mạnh mẽ cùng hàng loạt các chương trình cải cách kinh tế - xã hội vì người nghèo khi tham gia tranh cử, ông Chavez đã giành chiến thắng ấn tượng trong cuộc bầu cử Tổng thống năm 1998 ở Venezuela. Một năm sau đó, ông đã vận động thay đổi Hiến pháp của Venezuela, theo đó quyền lực được tập trung vào tay Tổng thống và chính quyền Trung ương nhiều hơn. Nhưng có một điều khoản cho phép bất kỳ một vị trí dân cử nào kể cả Tổng thống cũng có khả năng trở thành mục tiêu của một cuộc bỏ phiếu tín nhiệm sau một nửa nhiệm kỳ. Tháng 9/2003, ông Chavez đã đi được một nửa nhiệm kỳ đầu tiên trên cương vị Tổng thống với nhiều thắng trận, mà một phần bất nguồn từ việc phân chia nguồn lợi dầu mỏ giàu có của Venezuela. Cuộc cách mạng Boliva do ông phát động là nhằm cải cách kinh tế, đem lại bình đẳng xã hội, đặc biệt cho các tầng lớp lao động nghèo khổ trong gần 25 triệu dân ở Venezuela. Tuy nhiên, những chính sách của Chính phủ Chavez đã ngay lập tức gặp sự phản đối quyết liệt của giới chủ tập trung trong Liên hiệp Fedecamaras, công đoàn (CTV), và một số quan chức Chính phủ mà quyền lợi và những đặc quyền lâu nay của họ đang bị thu hẹp. Xã hội Venezuela vì thế bắt đầu phân hóa mạnh, một bộ phận nhỏ quân đội, nghị sĩ chạy sang phe đối lập đòi Tổng thống phải từ chức. Sáu năm cầm quyền, ông Chavez đã liên tục phải đối mặt với các âm mưu lật đổ, trong đó đáng chú ý là cuộc đảo chính bất

thành vào tháng 4/2002. Nhưng sự chia rẽ trong xã hội Venezuela không hề tắt sau cuộc đảo chính đó, mà vẫn âm ỉ, có lúc còn bùng lên mạnh mẽ, và cuộc trưng cầu dân ý ngày 15/8 vừa qua được coi là biện pháp quyết liệt nhất của lực lượng đối lập nhằm lật đổ ông. Tuy nhiên, một lần nữa ông Chavez lại vượt qua cửa ải khó khăn này một cách khá ấn tượng và khẳng định lại niềm tin của dân chúng Venezuela gửi gắm nơi ông.

- Nguyên nhân giành thắng lợi.

Nhiều nhà phân tích cho rằng: Tình hình chính trị ở Venezuela hiện nay đã khác xa so với thời điểm xảy ra cuộc đảo chính bất thành và các cuộc tổng bãi công kéo dài 63 ngày do phe đối lập tiến hành (3/2003). Vị thế của Tổng thống đã vững hơn, giành được lòng tin của các tầng lớp nhân dân lao động nghèo thông qua những chương trình xã hội mang tính nhân đạo mà Chính phủ tích cực triển khai gần 2 năm nay.

Phải nói rằng ông Chavez luôn được đa số nhân dân ủng hộ, cuộc trưng cầu dân ý vừa qua thắng lợi chính là kết quả của những chính sách cải cách xã hội tiến bộ, vì dân nghèo, đây cũng là lần đầu tiên phe ông Chavez huy động được đông đảo quần chúng nhất tham gia một quá trình cách mạng của chính họ, tỷ lệ cử tri không đi bỏ phiếu chỉ chiếm 27% so với mức thông thường là trên 40% (trước đây phần đông những người không đi bỏ phiếu lại là những người thuộc tầng lớp nghèo). Uy tín của ông Chavez còn được tăng thêm nhờ cuộc vận động làm thức tỉnh ý thức của người dân thông qua các chương trình y tế, xã hội, giáo dục và kinh tế mà Chính phủ Chavez đã làm từ gần 2 năm qua.

Chương trình chăm sóc sức khỏe cộng đồng mang tên Veusa với sự giúp đỡ của 13 nghìn bác sĩ Cuba trong 6 tháng đầu năm 2004 đã khám và chữa bệnh cho 4,5 triệu lượt người, phần lớn là dân cư các vùng hẻo lánh. Còn kế hoạch Meroka thì phân phối lương thực, thực phẩm với giá giảm 50% cho 2 triệu người có thu nhập thấp. Trong khi đó, chương trình giáo dục mang tên Robinson đã xóa mù chữ cho 1,2 triệu người. Chính phủ Chavez còn cấp tín dụng cho các doanh nghiệp nhỏ; chia hơn 2,2 triệu hecta đất hoang hóa và vô chủ cho nông dân; tiến hành nhiều dự án phát triển kinh tế, xây dựng cơ sở hạ tầng như đường sắt, tàu điện ngầm; xây dựng nhà cho dân nghèo... Có thể nói cử tri Venezuela không những đã tín nhiệm ông Chavez, mà còn khẳng định sự ủng hộ của mình đối với một chế độ xã hội mới và phản đối việc quay lại với mô hình kinh tế - xã hội theo kiểu chủ nghĩa tự do mới, trong đó kinh tế thị trường lấn át mọi quan tâm phát triển xã hội và con người. Ông Chavez thắng lợi vì đã biết tạo ra môi trường quốc tế thuận lợi như: Cam kết đảm bảo sự cung cấp dầu mỏ ổn định cho Mỹ và thế giới; giải tỏa được căng thẳng kéo dài nhiều năm nay với nước láng giềng Colombia và cam kết đẩy mạnh liên kết Nam Mỹ và Mỹ Latinh. Mặt khác, ông Chavez thắng lợi còn vì phe đối lập có quá nhiều đảng phái và không có một thủ lĩnh nào có thể so sánh được với uy tín và thẩm quyền của ông. Tổng thống Hugo Chavez cũng nhấn mạnh: Venezuela đang bước vào thời kỳ ổn định và Chính phủ hiện nay là người duy nhất có thể bảo đảm cho sự ổn định này. Đồng thời Tổng thống Chavez

cũng tố cáo sự can thiệp trắng trợn của Mỹ vào công việc nội bộ của Venezuela - tài trợ cho phe đối lập nhằm lật đổ ông.

Venezuela là một trong những nước được coi là "sân sau" của Mỹ và là nước xuất khẩu dầu mỏ lớn thứ 5 của thế giới, cung cấp tới 15% lượng dầu mỏ nhập khẩu vào Mỹ. Trong khi đó, Tổng thống Chavez được coi là nhà lãnh đạo cánh tả và thường lên tiếng phản đối sự can thiệp của Mỹ vào công việc nội bộ của Venezuela. Giới phân tích đã nhận định những trắc trở của ông Chavez sau 6 năm cầm quyền phần nào là hệ quả của chính sách đối ngoại độc lập với Mỹ của ông.

- Phản ứng của dư luận quốc tế.

Cho đến nay chưa có một chính phủ nào tuyên bố phản đối kết quả cuộc trưng cầu ý dân ở Venezuela, vì nó đã được quan sát viên quốc tế công nhận là trong sạch, công bằng, minh bạch và dân chủ. Chỉ có Chính phủ Mỹ cho đến ngày 20/8 vẫn chưa có tuyên bố chính thức về vấn đề này, họ đang đề nghị điều tra những lời tố cáo gian lận do phe đối lập ở Venezuela đưa ra. Chúng ta đều biết, quan hệ giữa Mỹ và Venezuela đã trở nên lạnh nhạt hơn dưới thời của chính quyền Tổng thống G.W. Bush. Chính phủ Venezuela đã tố cáo việc Mỹ đứng đằng sau vụ đảo chính 4/2002 và hậu thuẫn phe đối lập ở Venezuela về tài chính trong các hoạt động chống Chính phủ.

Về phần mình, Washington cũng không ưa gì cuộc cách mạng Boliva và lãnh tụ của nó là ông Chavez - một người luôn đấu tranh vì nền độc lập thật sự và sự liên kết giữa các nước Mỹ la tinh. Một người luôn lên

án chủ nghĩa tự do mới; công kích chủ nghĩa đế quốc và sự can thiệp của Mỹ, luôn tố cáo Mỹ âm mưu kiểm soát nguồn tài nguyên dầu mỏ ở Venezuela. Các chính đảng ở Mỹ la tinh và trên thế giới trong đó có Đảng công nhân xã hội Tây Ban Nha, Đảng Cộng sản Chile; Đảng mặt trận dân tộc giải phóng Sandinista ở Nicaragua... đã bày tỏ sự vui mừng trước thắng lợi của Tổng thống Chavez. Mặt trận giải phóng dân tộc Farabundo Marti ở El Salvador coi đây là một thắng lợi, một hy vọng của những người nghèo khổ ở Mỹ Latinh. Nhiều nhà phân tích còn đưa ra nhận định: Thắng lợi của ông Hugo Chavez là thất bại thứ 2 của Tổng thống G.W.Bush sau thắng lợi của Đảng công nhân xã hội Tây Ban Nha hồi tháng 3/2004.

- Tác động của thắng lợi.

Thắng lợi của ông Chavez là một bước tiến nhảy vọt về chất của quá trình phát triển ở Venezuela vì nhân dân là người đã làm nên thắng lợi này. Trong cuộc đảo chính 4/2003, nhân dân Venezuela đã vùng dậy đấu tranh một cách tự phát để đưa ông Chavez trở lại cầm quyền: Nhưng có thể nói rằng, nhờ tác động của các chương trình xã hội của Chính phủ nên trong cuộc trưng cầu dân ý lần này, nhân dân Venezuela đã tham gia một cách tự giác vào một cuộc "chiến đấu" có ý nghĩa sống còn đối với sự nghiệp mà họ đã được giác ngộ và đi theo một cách có ý thức. Vị thế của cuộc cách mạng Bôliva đã mạnh hơn nhiều trên chính trường trong nước. Điều này còn quan trọng hơn nhiều thắng lợi của cá nhân ông Chavez vì nó đã khẳng định xu hướng và con đường cách mạng của Venezuela. Thắng lợi

của cuộc trưng cầu dân ý giúp ông Chavez có thêm thẩm quyền và thời gian để đẩy mạnh những chương trình cải cách kinh tế - xã hội và chính trị trong khuôn khổ của cuộc cách mạng Boliva, cũng như thực hiện chính sách đối ngoại tiến bộ của mình. Vị thế quốc tế của cuộc cách mạng ở Venezuela cũng mạnh hơn bao giờ hết, khó ai có thể tố cáo nước này về nhân quyền nữa. Ở vị thế vững chắc và hợp pháp hơn ông Chavez và Chính phủ Venezuela có thể xúc tiến mạnh mẽ những kế hoạch liên kết ở Nam Mỹ, Caribê và Mỹ Latinh như đưa Venezuela lên với tư cách là thành viên chính thức của khối thị trường chung Nam Mỹ (MERCOSUR); củng cố các nước vùng Andean và tham gia liên kết với các nước nhỏ ở vùng vịnh Caribe.

Thắng lợi của ông Chavez và của cách mạng Bôliva cũng là nguồn cổ vũ và động viên cho cuộc đấu tranh của nhân dân các nước trong khu vực vì độc lập chủ quyền thật sự chống lại chính sách tự do mới, chống lại dự án thiết lập lại khu vực mậu dịch tự do toàn châu Mỹ do Washington đang thúc đẩy. Nó cũng ảnh hưởng tích cực đến cuộc tổng tuyển cử ở Uruguay và cuộc bầu cử địa phương ở Bolivia trong thời gian tới.

Dù tỏ ra không muốn công nhận chiến thắng của ông Chavez, nhưng Washington vẫn đang phải làm dịu căng thẳng với nhà lãnh đạo xuất khẩu dầu lớn nhất vào nước Mỹ này. Còn đối với dân Mỹ, một nước Venezuela mất ổn định sẽ là điều chẳng ai mong vì sự mất ổn định chính trị ở nước này sẽ chỉ làm giá dầu thế giới cao vọt và khó kiểm soát. Chiến thắng của Tổng thống Hugo Chavez được thế giới công nhận phản ánh nguyện vọng tất yếu của người

dân Venezuela, nhưng dường như điều đó là chưa đủ để hàn gắn những chia rẽ còn rất sâu sắc ở đất nước này. Giới phân tích khu vực đang hoài nghi về một sự ổn định ở Venezuela sau cuộc trưng cầu dân ý này.

- Những khó khăn còn ở phía trước.

Những ngọn lửa bạo lực vẫn còn âm ỉ khi phe đối lập yêu cầu kiểm lại phiếu và không chấp nhận kết quả bầu cử. Nếu cả hai bên đối đầu tiếp tục con đường đối đầu của mình, ngọn lửa bạo lực sẽ được nhen nhóm bất cứ lúc nào, mà trong thời điểm hiện tại dường như không ai có ý định bỏ cuộc.

Phe đối lập một sự tập hợp của những quyền lợi khác nhau, kết hợp với nhau chỉ với một điểm duy nhất là muốn lật đổ ông Chavez, đã thất bại do thiếu một chiến lược cụ thể, họ cũng bị phân hóa thêm sau thất bại này. Phe đối lập đã chấp nhận đối thoại với Chính phủ vì cho rằng các nhà doanh nghiệp cần một bầu không khí thân thiện và các chính sách thuận lợi của Chính phủ để làm ăn và góp phần phát triển đất nước. Tuy nhiên, các thủ lĩnh đối lập cực đoan vẫn chưa chịu từ bỏ âm mưu chiếm lại chính quyền để khôi phục lại quyền lợi của họ. Họ vẫn chưa chịu chấp nhận kết quả trưng cầu ý dân và kêu gọi dân chúng nổi dậy. Đáp lại ông Chavez đã kêu gọi những người đối lập ôn hòa tham gia đối thoại thẳng thắn với Chính phủ.

Ông cũng bày tỏ ý định xây dựng lại các mối quan hệ với Mỹ ít nhất là bằng với thời kỳ Tổng thống Bill Clinton. Nhưng có ý kiến cho rằng: Việc hòa giải với các tầng lớp chớp bu của phe đối lập là một sự không tưởng, vì hai bên có quá nhiều mâu thuẫn đối kháng và xu hướng chính trị khác hẳn nhau.

Dù sao, thế và lực của ông Hugo Chavez cùng cuộc cách mạng Boliva đã lớn hơn nhiều qua cuộc trưng cầu dân ý này. Đất nước Venezuela giàu có tài nguyên thiên nhiên vào bậc nhất thế giới đang tạo ra nhiều lợi thế để cuộc cách mạng Boliva phát triển vững mạnh hơn nữa. Một sự ổn định là rất cần thiết cho Venezuela lúc này và nó chỉ có được khi có sự hòa giải giữa các phe đối lập và Tổng thống. Đó mới là thách thức lớn nhất của ông Hugo Chavez trong việc tiếp tục thực hiện những hoài bão về một cuộc cách mạng cho người nghèo ở Venezuela và cả châu Mỹ Latinh ■

Tài liệu tham khảo:

1. Thanh Hải: "Thời điểm thách thức đối với Tổng thống H. Chavez", Báo Hà Nội mới 14/8/2004, tr.8.
2. Thanh Hải: "Một lựa chọn của người dân lao động", Báo Hà Nội mới, ngày 18/8/2004, tr.8.
3. Hồ Văn: "Thăng trầm của Hugo Chavez", Báo Quốc tế số 34 ngày 25/8/2004, tr.6.
4. Bình Nguyên: "Thắng lợi quan trọng của nhân dân Venezuela", Báo Nhân dân 23/8/2004, tr.7.